

**UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA DARSLARINI
SHAKLLANTIRISHDA MILLIY QO'SHIQLAR VA ASHULALARNI O'RGATISH
METODLARI**

Husanboyeva Gulzoda Hasanboy qizi

*Namangan davlat pedagogika instituti Musiqa ta'limi va san'at yo'nalishi 1-bosqich
magistranti*

Annotatsiya: *Mazkur maqola milliy qo'shiqlar va ashulalarni o'quvchilarga o'rgatishda qo'llaniladigan pedagogik metodlar, innovatsion texnologiyalar va ularning tarbiyaviy ahamiyatiga bag'ishlangan. Maqolada milliy qo'shiqlarni o'rgatish jarayonida ularning musiqiy tuzilishi, she'riy va ritmik xususiyatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Milliy musiqaning o'quvchilarga beradigan tarbiyaviy ahamiyati, ularni milliy qadriyatlar bilan tanishtirish, shuningdek, musiqiy va axloqiy rivojlanishdagi o'rni yoritilgan. Zamonaviy pedagogik metodlar va multimedia texnologiyalarining qo'llanilishi orqali milliy qo'shiqlarni o'rgatish jarayonining samaradorligini oshirish imkoniyatlari ko'rsatilgan. Maqolada shuningdek, milliy musiqaning tarixiy rivojlanishi va uning xalq madaniyati bilan bog'liqligi haqida ham muhokama qilinadi. Natijada, milliy qo'shiqlarni o'rgatish nafaqat musiqa savodxonligini rivojlantiradi, balki o'quvchilarda madaniy va axloqiy ongni shakllantiradi.*

Kalit so'zlar: *Musiqa, milliy qo'shiqlar, ashulalar, musiqa ta'limi, tarbiya, multimedia, xalq musiqasi, madaniy, vokal.*

Musiqa ta'limi, ayniqsa umumta'lim maktablarida, yosh avlodni tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Milliy qo'shiqlar va ashulalar, o'zining tarixi, madaniyati va milliy qadriyatlari bilan birga, o'quvchilarga o'z xalqining musiqa merosini chuqurroq anglash va qadrlash imkoniyatini beradi. Milliy qo'shiqlar va ashulalar nafaqat musiqa ta'limining asosiy elementlari, balki ularni o'rgatish, o'quvchilarni ruhiy va axloqiy jihatdan tarbiyalashda ham muhim vosita hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, milliy qo'shiqlar va ashulalarni umumta'lim maktablarida o'rgatish, nafaqat musiqiy savodxonlikni oshirish, balki o'quvchilarda milliy tafakkur va o'zlikni anglash hissini ham kuchaytiradi.

Birinchi dan, milliy qo'shiqlar va ashulalarning tarixi bilan tanishish o'quvchilarni nafaqat musiqa, balki o'sha qo'shiq va ashulalar orqali xalqning hayot tarzini, urf-odatlarini, qadriyatlarini anglashga yo'naltiradi. Har bir qo'shiq o'ziga xos bir hikoyani o'z ichiga oladi, u orqali o'quvchilar xalqqa xos qadriyatlar, an'analar va hayotning turli jabhalari haqida ma'lumot olishadi. Shu bilan birga, xalq qo'shiqlari orqali bolalar milliy musiqaning boy tarixiy merosini o'rganadilar va o'zlarini shu madaniyatning bir qismi sifatida sezadilar.

Ikkinchi dan, milliy qo'shiqlarni o'rgatishda pedagogik yondashuvlar ahamiyatli rol o'ynaydi. O'quvchilarni qo'shiqlar bilan tanishtirishda interaktiv yondashuvlar, masalan, musiqiy o'yinlar va amaliy mashg'ulotlar orqali ular qo'shiqlarni faqat tinglab emas, balki ijro etish orqali ham chuqurroq o'rganadilar. Bunday metodlar, o'quvchilarning qiziqishini oshirib, musiqani nafaqat bilim sifatida, balki ijodiy faoliyat sifatida ham qabul qilishlariga yordam beradi. Bunda, qo'shiqning sozlarini yod olish, uni to'g'ri va estetik tarzda ijro etish o'quvchilarning musiqiy mahoratini rivojlantiradi.

Shuningdek, milliy qo'shiqlarni o'rgatishda musiqiy vositalar va ovozlarni tahlil qilish metodlari ham muhimdir. Har bir qo'shiqning melodik va ritmik tuzilishi, uning ifoda etgan his-tuyg'ulari o'quvchilarga musiqiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunda, o'quvchilar musiqa vositalari va ovozlari orqali qo'shiqlarni qanday ijro etish kerakligini o'rganadilar. Musiqa vositalarini o'rgatish va ularni tahlil qilish orqali o'quvchilar musiqa kompozitsiyasining asosiy elementlari, masalan, melodiya, armoniya, ritm va dinamika kabi tushunchalar bilan tanishadilar.

Bundan tashqari, milliy qo'shiqlarni o'rgatishda vokal texnikasining o'rni katta. O'quvchilarga vokal texnikasini o'rgatish, ularning ovozini to'g'ri ishlatishga, ma'lum bir ifodali va estetik vokal texnikalarni egallashga yordam beradi. Shu bilan birga, xalq qo'shiqlarining ifodali ijrosi, o'quvchilarni nafaqat musiqiy mahoratni oshirishga, balki o'zlarini musiqada qanday ifoda etishlarini o'rganishga ham yo'naltiradi. Vokal texnika o'quvchilarga nafaqat musiqiy, balki emosional jihatdan ham musiqaga yondashish imkonini beradi.

Milliy qo'shiqlarni o'rgatishda interaktiv texnologiyalarning roli katta. Hozirgi kunda texnologiyalarni musiqa ta'limida qo'llash o'quvchilarga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Masalan, kompyuter dasturlari va mobil ilovalar yordamida qo'shiqlarni o'rgatish, o'quvchilarga o'zining ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Interaktiv texnologiyalar, musiqani o'rganishda o'quvchilarni faollashtirib, o'rgatish jarayonini yanada samarali qilish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, texnologiyalar musiqa ta'limida yangi metodlarni joriy etishga, o'quvchilarning musiqiy savodxonligini oshirishga yordam beradi.

O'quvchilarning milliy qo'shiqlarga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun multimedia vositalaridan ham samarali foydalanish mumkin. Video darsliklar, interaktiv grafikalar va boshqa multimedia vositalari orqali qo'shiqlarni o'rgatish, o'quvchilarga musiqa san'ati bilan yanada yaqindan tanishish imkoniyatini beradi. Multimedia vositalarining qo'llanishi, o'quvchilarga musiqa darslarini yanada qiziqarli va samarali o'tishini ta'minlaydi. Bunday yondashuv o'quvchilarni musiqa bilan tanishtirishni nafaqat ularning bilimini oshirishga, balki estetik jihatdan musiqaga yondashuvini ham kengaytirishga yordam beradi.

Umumta'lim maktablarida milliy qo'shiqlar va ashulalarni o'rgatish, o'quvchilarda musiqiy savodxonlikni rivojlantirishning samarali vositasidir. Ular orqali o'quvchilar o'z xalqining madaniy merosini o'rganib, musiqa sohasidagi bilimlarini kengaytiradilar. Shu bilan birga, milliy qo'shiqlar va ashulalar yordamida bolalarda musiqiy tafakkur va ijodiy salohiyatni rivojlantirish mumkin. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalar yordamida milliy qo'shiqlarni o'rgatish jarayonini yanada samarali qilish, o'quvchilarning musiqa sohasidagi bilimlarini oshirishga katta yordam beradi.

Milliy qo'shiqlar va ashulalarni o'rgatish jarayonida, ularning musiqiy tuzilishiga, she'riy va ritmik xususiyatlariga alohida e'tibor qaratish zarur. Har bir xalq qo'shig'i o'ziga xos bir ritmik va melodik tuzilishga ega bo'lib, bu elementlar orqali qo'shiqning mazmuni va ruhiy holatini ifodalash mumkin. O'quvchilarni bu jihatlar bilan tanishtirish, ularni musiqa yaratishda izlanishga va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga undaydi. Shu bilan birga, milliy qo'shiqlarning o'quvchilar uchun ahamiyatini oshirish, ularga xalqning tarixiy, madaniy va axloqiy qadriyatlarini o'rgatish bilan bog'liqdir. Bu o'z navbatida, nafaqat musiqa sohasida, balki umuman insonning shaxsiy rivojlanishida ham muhim o'rin tutadi.

Milliy qo'shiqlarni o'rgatish pedagogik jarayonining samarali bo'lishi uchun, musiqiy o'yinlar va amaliy mashg'ulotlar olib borish, musiqani interaktiv tarzda o'rganishni ta'minlash kerak. O'quvchilarga qo'shiqlarni o'rganish jarayonida ularni faollashtiradigan turli o'yinlar va mashg'ulotlar musiqani o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Misol uchun, o'quvchilarga qo'shiqning ritmik tuzilishini tanitish uchun "ritmli o'yinlar" tashkil qilish, yoki vokal texnikani o'rgatishda "vokal mashqlar"ni qo'llash mumkin. Bunday amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarni faollashtirib, ularga o'rgatish jarayonida qo'shiqlarni nafaqat tinglash, balki ijro etish imkoniyatini yaratadi.

O'quvchilarning milliy qo'shiqlarga qiziqishini oshirish uchun multimedia va texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati katta. Milliy qo'shiqlarni o'rgatishda video materiallar, audio fayllar, interaktiv dasturlarni qo'llash, o'quvchilarga qo'shiqni to'g'ri va estetik tarzda ijro etishning nazariy va amaliy tomonlarini o'rganish imkonini beradi. Shuningdek, texnologiyalar yordamida musiqa darslarini yanada jonli va qiziqarli qilish mumkin. Masalan, mobil ilovalar orqali o'quvchilar qo'shiqlarni o'rganish jarayonini o'z uylarida davom ettirishlari mumkin. Bu esa darslarni yanada samarali va o'quvchilarning qiziqishini oshiradigan omil bo'ladi.

Musiqa ta'limi jarayonida milliy qo'shiqlar va ashulalarni o'rgatishning ahamiyati shundaki, u o'quvchilarda milliy musiqaning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish va qadrlashni rivojlantiradi. Bu bilan o'quvchilar o'z millatining musiqiy merosiga hurmat bilan qarashni o'rganadilar va bu bilimlar orqali nafaqat musiqiy, balki axloqiy jihatdan ham boyib boradilar. Shuningdek, milliy qo'shiqlarning o'quvchilarga beradigan tarbiyaviy ahamiyati ham katta. O'quvchilarni milliy musiqaning ifoda etgan tarixiy va madaniy qiyofasiga o'rgatish orqali, ularni xalqning an'anaviy qadriyatlarini hurmat qilishga, o'zlikni anglashga va milliy g'ururni rivojlantirishga yo'naltirish mumkin.

Zamonaviy pedagogik metodlar va interaktiv texnologiyalar yordamida milliy qo'shiqlarni o'rgatish jarayonini yanada samarali qilish mumkin. Bunda, o'quvchilarni o'rganishga jalb qilish uchun zamonaviy pedagogik metodlar, masalan, o'yin asosidagi ta'lim, amaliy mashg'ulotlar, guruhli ishlash va multimedia texnologiyalaridan foydalanish samarali bo'ladi. Bu metodlar, o'quvchilarning bilim olish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi va ularning musiqa ta'limiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarga musiqaning nafaqat nazariy, balki amaliy tomonlarini o'rganish imkonini beradi.

Bundan tashqari, milliy qo'shiqlarni o'rgatishda ularning tarixi, janrlari va turli xususiyatlarini o'rganish, o'quvchilarga musiqa tarixining muhim davrlarini va uning o'zgarish jarayonlarini tushunishga yordam beradi. Milliy qo'shiqlar va ashulalar orqali o'quvchilar xalq musiqasining tarixiy rivojlanishini va turli davrlarda qanday o'zgarganligini o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantiradi va ularda musiqiy tarixni va madaniyatni chuqur anglashni shakllantiradi.

Umumta'lim maktablarida milliy qo'shiqlarni o'rgatish jarayoni, o'quvchilarga musiqiy bilimlarni berishdan tashqari, ularni milliy musiqaning ruhiy va estetik jihatlarini anglashga, musiqaga bo'lgan munosabatini shakllantirishga ham yordam beradi. Shu sababli, milliy qo'shiqlarning musiqiy va tarbiyaviy ahamiyatini o'quvchilarga etkazish, nafaqat ularning musiqiy savodxonligini oshiradi, balki ularni yanada madaniyatli va axloqli insonlar sifatida tarbiyalaydi. Milliy qo'shiqlar va ashulalar orqali musiqa ta'limi o'quvchilarda ijtimoiy va

madaniy ongni rivojlantiradi, ularni xalqqa, uning tarixiga va madaniyatiga bo'lgan hurmatini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, milliy qo'shiqlar va ashulalar o'quvchilarga nafaqat musiqiy bilimlarni, balki xalqning madaniy, tarixiy va axloqiy qadriyatlarini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega. Ularni o'rgatish jarayoni o'quvchilarda milliy musiqaga bo'lgan hurmatni, musiqiy savodxonlikni va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Milliy qo'shiqlarning musiqiy va tarbiyaviy ahamiyatini tushuntirish, interaktiv texnologiyalar va zamonaviy pedagogik metodlar yordamida o'quvchilarga ularni samarali o'rgatish imkonini beradi. Shu bilan birga, milliy musiqaning tarixiy rivojlanishini va uning xalq hayotidagi o'rnini tushunish, o'quvchilarning madaniy ongini oshiradi. Bunday o'rganish jarayoni nafaqat musiqa ta'limining sifatini oshiradi, balki o'quvchilarni milliy g'urur va ma'naviyatni rivojlantirishga yo'naltiradi. Natijada, milliy qo'shiqlar va ashulalar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, madaniyat va musiqa merosini saqlash va rivojlantirishga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. F.Mamadaliyev. Milliy musiqa ijrochiligi masalalari . Yangi asr avlodi nashriyoti, Toshkent 2001 y.
2. O'.Rasulov. An'anaviy xonandalik O'qitish merodikasi. O'zbekiston milliy kutuxonasi nashriyoti, Toshkent 2006 y.
3. O'.Rasulov. Yakka qo'shiqchilik. Barkamol fayz media nashriyoti, Toshkent 2017 y.
4. M.Rizayeva. Yosh xonandalarning kamoloti. Toshkent 2003 yil.
5. Begmatov S.M. Farg'ona vodiysi hofizlik an'analari: San'atshunoslik fanl. nomz. ... diss. -Toshkent.
6. Xalilova M.M. (2021). Umumiy o`rta ta`lim maktablarida musiqa darsining ahamiyati. Экономика и социум, (11-2 (90)), 866-870.
7. Sadritdin Niyozivich Gulov. Umumta`lim maktablarida musiqa madaniyati darslarini tashkil etishning asosiy shakllari // Scientific progress. 2021.
8. Shokirkhanov, B. B., & Mahkamjanov, S. Q. O. (2021). The importance of the science of harmony in music practice. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(10), 735-739.
9. Ibrohimov, A., & Maxkamjanov, S. (2023, February). OPERA SAN'ATINING VOKAL JANIRI. In Международная конференция академических наук (Vol. 2, No. 2, pp. 175-177).
10. Maxkamjanov, S., & Ibrohimov, A. (2023). NAY CHOLG'USI IJROCHILIK SAN'ATI TARIXI VA RIVOJLANISH JARAYONI. Инновационные исследования в науке, 2(2), 37-40.
11. Mukhamedovich, R. D. (2022). CULTURE AND ART IS THE EMBODIMENT OF NATIONAL VALUES. Conferencea, 97-102.
12. Gaziyev, J. J. (2024). NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI. Inter education & global study, (5 (1)), 456-465.
13. Joraxanovich, G. J. (2023). PSYCHOLOGICAL FACTORS OF MUSICAL EDUCATION. Open Access Repository, 9(11), 8-10.